

Efterord

Tonje och det hemliga brevet

I en dal i norska fjällen bor Tonje Glimmerdal. Hon är nio år, har röda lejonlockar, stark självkänsla och står stadigt på jorden. Förutom när hon är ute och åker skidor eller kälke så det rungar i bergen. Då kan det gå så fort att hon lättar från marken, och hamnar uppochner i snön efter en halv volt.

Tonje bor i Glimmerdalen, en liten dal på Vestlandet, tillsammans med pappa, mamma och det något ovanliga husdjuret Mås-Geir, en mås som mamman en gång räddade ur ett fisknät. Tonje kallas för "Glimmerdalens lilla dunder" och "fart och självförtroende" är hennes motto i backarna. Hon vill åka fort, och sjunger för full hals medan hon gör det. Ja, hon sjunger så högt att "det går små laviner i halsgropen på Glimmerhornet", ett av fjällen som omger dalen.

I *Tonje och det hemliga brevet* (Tonje Glimmerdal, 2009, på svenska 2010) målar Maria Parr upp en vintrig dal befolkad av ett färgstarkt persongalleri. Här bor 74-årige Gunnvald, granne på andra sidan älven och Tonjes bästa vän. Han har rufsigt hår och "ögonbryn som ser ut som tandborstar". Gunnvald är en hejare på att spela fiol, göra saft och att mecka ihop rattkälkar. Den vänskap som skildras mellan honom och Tonje är hjärtvärmande.

Här finns också en rad andra originella personer, bland andra Tonjes fastrar, Eir och Idun, nyfikna grannen Sally och den humorlöse campingägaren Klaus Hagen som hatar barn och är "så sur att man borde hälla ut honom i vasken". Klaus Hagen äger Hagen Hälsocamping längre ner i dalen, där det ska vara lugnt och tyst och barnfritt. Klaus Hagen är inte särskilt förtjust i högljudda Tonje. Hon är det enda barnet i dalen, och hon känner starkt att det är just hennes dal. Därför lyder hon inte alls Klaus Hagen när han ber henne hålla nere ljudnivån, utan sjunger i stället extra högt när hos susar förbi hans camping.

Det lilla samhället och dess brokiga skara invånare ramar in av fjällen och Glimmerdalsälven. Platsen är idylliskt skildrad och det finns ett ekokritiskt element i berättelsen. Känslan för landsbygden och naturen är stark, liksom önskan att bevara dem. Pappan är bonde i dalen,

brukar jorden och lever i harmoni med naturen, men hoten mot idyllen är flera. Förutom risk för exploatering skymtar miljöförstöringen i marginalen. Tonjes mamma är havsforskare och skickar rapporter hem om smältande isar.

Tonje kan för sin del inte begripa hur föräldrarna tänkte när de blev kära i varandra: mamma måste arbeta vid havet, pappa i Glimmerdalen, långt från varandra. Det faktum att mamman är borta långa perioder hade kunnat skildras som ett stort problem, men så är inte fallet. Nog saknar Tonje sin mamma när hon inte är hemma, men relationen till föräldrarna är trygg och Tonje tar situationen med jämnmod. Problem i relationen mellan föräldrar och barn är visserligen huvudtemat i den här boken, men det gäller inte Tonje och hennes föräldrar. I stället är det andra spår i handlingen som kretsar kring detta.

Till dalen kommer en dag två pojkar, Bror och Ole, med sin mamma och lillasyster på semester. Under deras vistelse hinner Tonje och pojkarna både råka i slagsmål och bli bästa vänner. Också Gunnvald lär känna den lilla familjen, och det väcker något i den gamle mannen när pojkarna bråkar om sin frånvarande pappa. För Gunnvald har en stor hemlighet som Tonje inte vet något om: han har själv en dotter, Heidi, som han inte har träffat på 30 år. Och nu har han nyss fått ett brev, boktitelns hemliga brev, som kommer att förändra allt. När Gunnvald råkar ut för en olycka och hamnar på sjukhus reser hans dotter till Glimmerdalen, och hon kommer dit med en agenda som kan ta en ände med förskräckelse. Det blir upp till Tonje att stoppa henne.

I berättelsen finns flera kopplingar till en annan Heidi. Inskrivet i texten är Johanna Spyris klassiska barnbok *Heidi* (1879-80), om en liten föräldralös flicka i Alperna. Liksom i boken om Tonje är hembygd, hemlängtan och relationen mellan barn och vuxen viktiga teman här. *Heidi* får direkt relevans för handlingen i och med att Tonje läser boken, men den fungerar också förlösande på ett symboliskt plan.

Även musik har en viktig roll i boken. "Det finns en ton i Glimmerdalen", konstaterar berättaren, och beskriver sedan älven som brusar, fjällen som suckar, vinden som får granarna att susa och fåglarna som sjunger. Men mirakelmusik, det blir det först när någon

spelar fiol ihop med älven. Och fiolmusiken har en alldeles särskild roll i den här berättelsen, också den som förlösande men framför allt försonande element.

Tonje och det hemliga brevet gjorde stor succé när den gavs ut i Norge 2009. Den tilldelades det prestigefulla Bragepriset, Nynorsk barnlitteraturpris, Teskjekerringpriset, Kritikerpriset och blev som enda barnbok nominerad till Bokhandlerpriset det året. Den tyska tidningen *Die Zeit* utnämnde den till 2010 års bästa barnbok i Tyskland. Inte minst i dessa sammanhang har Maria Parrs språk, lika robust som bokens huvudperson, lyfts fram. Parr skriver livligt och med en alldeles egen humor, perfekt avstämt för högläsning. Boken har också dramatiserats av Det norske teatret 2013 och översatts till flera olika språk.

Ja, *Tonje och det hemliga brevet* är ett guldkorn till bok. Men ett guldkorn som alltför få tycks ha hittat fram till i Sverige. Till skillnad från det norska mottagandet fick boken nästan inga recensioner i svenska tidningar och tidskrifter. Endast på bloggar sjunger läsarna sin lov över denna varma, helt unika bok.

Kanske beror tystnaden på att boken i Sverige publicerades med ett annat omslag än den norska utgåvan, och utan Åshild Irgens illustrationer. På Irgens norska omslag flyger Tonje fram på sina skidor i en bild som andas fart och fläkt. På Marit Törnqvists svenska åker Tonje ner för en backe på en kälke, men långtifrån med den fart och energi som hon tar sig an backarna i berättelsen. Det ger en helt annan bild av vad läsaren kommer att möta, och just det svenska omslaget har omnämnts som tråkigt i flera bloggar. Men låt oss hoppas att fler nu hittar fram till boken i och med denna pocketutgåva, som har ett mer direkt och inbjudande omslag. Berättelsen förtjänar det. Den är alldeles, alldeles underbar.

Även Maria Parrs debutbok *Våffelhjärtat* (*Vaffelhjarte*, 2005) är översatt till svenska (2007). Den riktar sig till lite yngre barn och handlar om nioåriga Trille. Han är bästa vän med den livliga och orädda grannflickan Lena, men inte säker på om hon är bästa vän med honom. Även här blandas humor och allvar, lustiga upptåg och existentiella frågor, i en bok där "det stiger liksom en doft av nygräddade våfflor upp från sidorna när man läser den", som en kommentar i en blogg uttryckte det.

Maria Parr är född 1981 och kommer från Fiskå i Vanylven i Norge. Hennes böcker liknas gärna vid Astrid Lindgrens, och både Tonje och Lena har jämförts med Pippi Långstrump. Förutom det röda håret som förenar Tonje och Pippi, har de tre flickorna självförtroendet, självkänslan och den starka viljan gemensamt. Vad kunde då vara mer passande än att båda böckerna har fått sin svenska språkdräkt av Astrid Lindgrens dotter Karin Nyman, som har översatt dem med den äran. Maria Parr har än så länge bara publicerat dessa två böcker. Låt oss hoppas att det blir många, många fler.

Åsa Warnqvist